

MİLLİ MÜCADELE TARİHİ ARAŞTIRMALARINDA MAHKEME KAYITLARININ KAYNAK OLARAK KULLANILMASI VE AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

*Sadık SARISAMAN**

ÖZET

Cumhuriyet tarihçileri Milli Mücadele tarihi araştırmalarında mahkeme kayıtlarını yeterince kullanmamışlardır. Biz bu makalede bu ana kaynağa işaret etmek istedik. Mahkeme kayıtları aynı zamanda yerel tarih araştırmaları açısından da önemli belgelerdir. Bu belgelerden Yunanlıların işgal dönemindeki hukuk dışı uygulamalarını ve yaptıkları zulümleri ortaya koymak mümkündür. Hatta zaman zaman Őehitlerin kimliklerine ulaşmak dahi söz konusu olabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afyonkarahisar, Yunan zulmü, mültezim, Düyun-ı Umumiye.

ABSTRACT

In general, the Turkish Republic area historians have not used enough the se'riye courts registers at the studies of Turkish National Struggle History. We wanted to point out this source. The Se'riye Courts registers are very important to local history studies too. From registers, it is possible to put forward the Greeks illegal executions and their cruelties under the military occupation. Moreover, it is enable to reach the martyrs' identities time to time too.

Key words: Afyonkarahisar, Greeks Cruelty, Mültezim, Düyun-i Umumiye.

* Doç.Dr.; Afyon Kocatepe Üniversitesi Tarih Bölümü, Afyon.

GİRİŞ

Cumhuriyetin ilk yılları tam bir geçiş dönemi niteliğindedir. Bir taraftan Osmanlı Devleti'ne ait müesseseler kaldırılmaya çalışılırken, diğer taraftan da cumhuriyetin çağdaş müesseseleri ikame edilmek istenilmiştir. Biz bu makalede geçiş dönemi kaynaklarından mahkeme kayıtlarına işaret etmek istedik. Kayıtlardaki Milli Mücadele Tarihini konu alan davaları değerlendirdik.

Bu makalede Afyon'a ait şer'iyye sicillerinin devamı niteliğindeki 663 ve 664 nolu defterler değerlendirilmiştir. Ankara Milli Kütüphanede bulunan bu defterlerden ilki Sulh Hukuk Mahkemesi kararlarını içermektedir. 664 nolu defter ise Asliye Hukuk Mahkemesi kararlarını içeriyor. 663 nolu defter 1 Kanunusani 1340/1 Ocak 1924 tarihli karar ile başlayıp 20 Temmuz 1340/1924 tarihli karar ile sona ermektedir. 664 nolu defter ise 21 Teşrinievvel 1338/21 Ekim 1922 tarihli karar ile başlayıp. 28 Nisan 1340/1924 tarihli karar ile sona ermektedir. Birinci defterde 1447, ikincisinde ise 165 mahkeme kararı yer almaktadır.

Görülüyor ki kararlardan bir kısmı şer'iyye mahkemelerinin kaldırılmasından önceki döneme aittir. Zira, cumhuriyet döneminde mahkemeler teşkilatı 8 Nisan 1924 gün ve 469 sayılı "*Mehakimi Şer'iyyenin İlgasına ve Mehakim Teşkilatına Ait Ahkamu Muaddil Kanun*" ile düzenlenmiştir. Bidayet Mahkemeleri de bu kanunla kurulmuştur. Bu mahkemeler kendi içerisinde Sulh Hukuk ve Asliye Hukuk Mahkemeleri şeklinde ikiye ayrıldı. Konusu para ve benzeri belli meblağı aşan davalara Asliye Hukuk Mahkemeleri, söz konusu meblağın altında kalan davalara ise Sulh Hukuk Mahkemeleri baktılar¹.

Mahkeme kayıtları yerel tarih araştırması yapanlar için birinci elden ana kaynak niteliğindedir. Bu kayıtlar idari, sosyal ve iktisadi tarih açısından son derece önemlidirler.; Şehirlerin mahalleleri, dini ve sosyal yapıları, belediye işleri vakıf kayıtları ve vakıflarla ilgili uygulamalara da bu kaynaklardan ulaşılabilir. Yine mahkeme kayıtlarından hareketle evlenme, miras, boşanma, vesayet, aile yapısı, çocuk sayıları, her türlü eşyalar, toplumdaki dini veya ekonomik sosyal tabakalar, giyim-kuşam anlayışı ve hatta gelenek-görenekler ile ilgili bilgilere ulaşabilmektedir. Bütün bunlardan dolayı kayıtlar sadece mahkeme kararlarını içeren birer defter olmaktan çok özellikle sosyal ve iktisadi tarihin en ilginç ve teferruatlı yönlerini yansıtan temel kaynak niteliğindedirler.

¹ Baki Kuru, *Hukuk Mahkemeleri Usulü El Kitabı*, İstanbul 1995, s. 49-51.

Bugüne kadar mahkeme kayıtları Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi araştırmalarında kaynak olarak çok fazla kullanılmadı. Ben bu makalemde Türkiye Cumhuriyeti Tarihçileri tarafından ihmal edilmekte olan bu temel kaynağın önemine işaret etmek istedim. Oysa bu kaynaktan Milli Mücadele'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi ile yerel tarihler açısından önemli bilgilere ulaşılabilmektedir. Mahkeme kayıtlarındaki bilgiler bize Yunan işgali dönemi, Yunan zulmü, o dönemdeki Türk aile hayatı, kadının durumu, ekonomik ilişkiler, hatta gelenek-görenekler hakkında bilgiler sunmaktadır.

I. İŞGAL DÖNEMİ PROBLEMLERİNDEN BİDAYET VE SULH MAHKEMELERİNE İNTİKAL EDEN DAVALAR

Afyon'a ait 663 ve 664 nolu mahkeme defterlerinde bulunan kayıtların incelenmesi sonucunda Yunan İşgalinin yol açtığı problemlerin halkı birbirleri ile davalı hale getirdiği görüldü. Bu tür davaları birkaç ana başlık altında toplamak mümkündür.

A) Yunanlıların Türk halkından zorla yiyecek maddeleri toplamasından kaynaklanan davalar.

Bu tür davalara örnek olarak 17 Ocak 1924 tarihli İncehisar Köyünden Kel Hasanoğlu Eyüp'ün davasını gösterebiliriz. Eyüp işgal sırasında borç vermiş olduğu beher temürü² 20 kuruş kıymetinde 20 temür arpayı iade etmediği gerekçesiyle aynı köyden Çolakoğlu Eyüp Hoca aleyhine dava açtı. Ancak, mahkemede söz konusu arpanın işgal sırasında Yunanlılar tarafından zorla toplattırılarak el konulan hububattan olduğu aynı köyden Abdurrahman ve İbrahim'in şahitliği ile ispat edildi. Çolakoğlu Eyüp Hoca'nın Yunanlıların zorlaması üzerine Yunan askerleri için hububat toplamak zorunda kaldığı ortaya çıktı³.

B) Mültezimlerin Hazine ve Düyun-ı Umumiye Aleyhine Açtıkları davalar:

Yunanlıların aşar ambarlarındaki hububata el koydukları mahkeme kayıtlarından anlaşılmaktadır. Mültezimler bu yüzden hazineye olan

² Temür: Demir veya temür şeklinde adlandırılan bu alet hububat ölçmekte kullanılır. Afyonkarahisar'da kullanıldığı şekliyle onsekiz litrelik bir büyük tenekeye 1 temür denilir. 2 temür 1 kile karşılığıdır.

³ *Afyon Şerhiye Sicil Defteri nr. 663, s. 21/102* (Bundan sonraki dip notlarda defterlerin açılımı tekrar edilmeyecek olup, sadece defter numarası, sahife ve karar numaraları verilecektir.)

borçlarından Yunanlılarca el konulan hububat miktarına tekabül eden meblağın düşülmesi gerektiğine dair davalar açıldılar. Bu tür davaların tamamında mültezimler haklı bulundu. Zira 11 Ocak 1921 tarihli kanun, 1920 ve 1921 senelerine ait yağma edilen aşar hububatı bedelinin iltizam bedelinden düşülmesini emrediyordu. Afyon'a ait 663 ve 664 nolu mahkeme kayıt defterlerinde bu konuda mültezimlerin açtığı 12 adet dava bulunuyor. Mahkeme kayıtlarından Yunanlıların sadece ambarları gasp etmekle yetinmedikleri, aynı zamanda yakmaya yöneldikleri de görülmektedir⁴.

Düyun-ı Umumiye aşar toplama yetkisinin hazineye ait olduğu gerekçesiyle kendisini bu davaların dışında tuttu. Mahkemelerde mültezimler davacı hazine ise davalı konumunda kaldı. Bunun dışında mültezimlerin hazine aleyhine açtıkları iki davada ise Türk askerleri tarafından ambarlardaki hububata el konulduğu iddia edilmektedir. Mahkeme her ikisinde de mültezimleri haklı gördü. Ancak mültezimlerin fiyat takdiri yüksek bulunarak birim fiyatları düşürdü.

Bu davaların hepsini burada aktarmak gereksiz tekrara yol açacaktır. Biz her türden birer örnek vermenin daha doğru olacağını düşünüyoruz. Örnek davalarımızdan ilki Köprülü, Araplı, Bayram Gazi, Çatalçeşme köyleri 1920 yılı mültezimi Zaviye Sultan Mahallesinden Mollazade Rauf Bey'in açtığı davadır. Rauf Bey Türk askeri tarafından Köprülü ambarından 375 kile, Araplı ambarından 20 kile arpasının alındığını iddia etti. Yunan işgali sırasında gasp edilenlerle beraber hububat bedeli olan 359.949 kuruşun iltizam bedelinden düşülmesini istedi. Mahkeme bu bedeli çok bularak 276.584 kuruşun iltizam bedelinden düşülmesine karar verdi⁵.

⁴ 1920 yılı Kara Adilli, Karacaviran, Arıklı, Çorı, Uzunpınar aşarı iltizamını elde eden Mollazade Süleyman (663, s. 109/145); 1920 yılı Süğlün ve Salar köyleri İltizamını elde eden Fakih Paşa Mahallesinden Ethemzade Müteveffa Hacı Hüzeyin Bey oğlu Mustafa Bey (664, s.98/27); 1920 yılı Çalışlar, Karaağaç ve Tokaz köyleri iltizamını elde eden Çerçel Mahallesinden Attarzade Halim Efendi (664, s.106-108); 1920 yılı Köprülü, Araplı, Bayramgazi, köyleri iltizamını elde eden Zaviye sultan Mahallesinden Mollazade Rauf Bey (664, s. 95/26); 1920 yılı Büyük Çobanlar Köyü İltizamını elde eden Turunçzade İsmail Bey (664, s. 63/78); 1920 yılı Sülümenli Köyü aşar iltizamını elde eden Fakih Paşa Mahallesinden Turunçzade Ahmet Bey (664, s. 91-92 /22); 1920 yılı Kala, Göynük ve Seydiler, Konarı, Akkoyunlu köyleri aşarını elde eden Koçzade Hacı Abdullah Efendi (664, s.52/60); 1920 yılı Gebeceler, Arap, Orak ve Çakırözü köyleri iltizamını elde eden hocazade Asım Bey (664, s.41/46); 1920 yılı Kumarı ve Ayvalı köyleri iltizamını elde eden turunçzade Münir Bey (664, s.62/74); 1920 yılı Karahisar merkezine civarı ile İhsaniye köyü iltizamını elde eden Attarzade Hacı Ahmet Efendi (663. s.87/427); 1920 yılı Kadı Mürsel Köyü Mültezimi Sinan Paşa Mahallesinden Hacı Abidoğlu Hacı Osman Efendi (663. s.158/118). 1920 yılı Eğret ve Ulucak Köyleri iltizamını elde eden Cerrahzade Mustafa efendi (664, s.93/23) tarafından hazine ve Düyun-ı Umumiye aleyhine açılan davalardı.

⁵ 664, s. 95/26.

Diğer dava ise Çalışlar, Karaağaç ve Tokaz köylerinin 1920 yılı aşar mültezimi Çerçel mahallesinden Attarzade Halim Efendi tarafından açıldı. Onun ifadesine göre Çalışlar'da depoladığı 800 kile arpanın 200 kilesine Türk askeri el koymuş. 600 kilesi ise Afyon'u işgal eden düşman tarafından gasp edilmiştir. Halim Efendi kilesi 70 kuruştan 800 kile arpa bedeli olan 42.000 kuruşun iltizam bedelinden düşülmesini talep etti. Mahkeme arpaya el koyan seyyar Türk birliğinin ayniyat makbuzunu delil kabul ederek 42.000 kuruşun iltizam bedelinden düşülmesine karar verdi⁶.

Ancak bu el koymalarda Türk ve Yunan askerleri arasındaki tavır farkı dikkat çekmektedir. Türk askerleri ambarlardan aldıkları hububat için makbuz düzenlerken Rumlar mühürleri açarak ve kilitleri kırarak ambarlardaki ürünlere el koyuyorlardı⁷.

Bir dava ise doğrudan doğruya Düyun-ı Umumiye aleyhine idi. 1920 yılı Gebeceler, Arap, Orak ve Çakırözü köyleri iltizamını elde eden Hocazade Asım Bey 641.300 kuruşa aldığı iltizam ücretinin 125.170 kuruşunu ödediğini geriye 516.130 kuruş borcu kaldığını ancak, Düyun-ı Umumiye'nin haciz kararı alarak Gebeceler Köyü'nde depolamış olduğu hububat aşarının Afyon'u işgal eden Yunanlıların eline geçmesine yol açtığını, bu yüzden iltizam borcunu ödeyemediğini iddia etti. Mahkeme mültezimi haklı bularak borcunun affına karar verdiği gibi mahkeme masraflarının da hazine ve Düyun-ı Umumiye tarafından karşılanmasını kararlaştırdı⁸.

C) Hazinenin ve Düyun-ı Umumiyenin Mültezimler Aleyhine Açtıkları Davalar

Öte yandan hazinenin ve Düyun-ı Umumiyenin de mültezimler aleyhine dava açtığını görmekteyiz. Hazine 1920 yılı Kılıçarslan ve Kayadibi Köyleri aşar mültezimi Dostumzade Hacı Şükrü Efendi aleyhine borcunu ödemediği gerekçesiyle dava açtı. Ancak mahkeme hazineyi haksız bularak Yunanlılar tarafından yağma edilen ve yakılan 1000 kile buğdayın toplam bedeli olan 151.000 kuruşun mültezimin borcundan düşülmesine ve mahkeme masraflarının hazineye ödettirilmesine karar verdi⁹.

Düyun-ı Umumiye'nin davalarına örnek olarak 1922 yılı Eğin ve Bedeş köyleri gögeri ve hububat aşarını iltizam eden Şuhutlu Berberzâde Hüseyin Ağa aleyhine açtığı davayı gösterebiliriz. Düyun-ı Umumiye

⁶ 664, s. 106/38.

⁷ 664, s. 24/5.

⁸ 664, s. 41/46.

⁹ 664, s. 87/15.

351.000 kuruş hububat bedelinin ödenmediği gerekçesiyle mahkemeye başvurmuştur. Ancak, tarafların vekilleri mahkemeye gelmeyince Düyun-ı Umumiye mahkeme masraflarını ödemek mecburiyetinde kaldı¹⁰.

D) Yunan Zulmü

Mahkeme kayıtları bize Yunan zulmüne dair bilgiler de ulaştırmaktadır. Çalışlar Köyünden Akmahmudoğlu Mevlüt eşi Hacer'in kocasının şehadetinin onaylanması ve başka biriyle evlenmesine izin verilmesine dair açtığı dava sonuçta Yunan zulmünü ortaya koydu. Hacer kocasının geri çekilen Yunanlılar tarafından angarya hizmetinde kullanılmak üzere götürüldüğünü, takipçi Türk askerleriyle Yunanlılar arasında çıkan çatışma sırasında şehit düştüğünü iddia etti. Bu iddia şahitler tarafından da doğrulandığı için mahkeme Mevlüt'ün vefatına ve eşi Hacer'in başka birisiyle yeniden evlenmesine izin verdi¹¹.

E) Şehit ve Kayıpların Tespiti

Kayıtlarda ayrıca yerel tarihler açısından önemli olabilecek bilgilere ulaşılabiliyor. Milli Mücadeleye katılarak şehit olanların ya da bir daha kendilerinden haber alınamayan kayıp kişilerin isimlerine ulaşmak mümkün olabiliyor. Örneğin, Ağzıkara Köyünden Mustafaoğullarından Ahmetoğlu Mustafa eşi Züleyha 28 Nisan 1920 tarihinde askere sevk edilen kocasından haber alınamadığını, yaşayıp yaşamadığının bilinmediğinden vefat etmiş olduğuna hükmedilerek yeniden evlenmesine izin verilmesini istedi. Ancak, Züleyha kocasının vefatını belgelendiremediği ve şahitlerle ispat edemediği için mahkeme davayı reddetti¹².

F) İşgal Döneminde Kaybolan Hayvanını Başkasında Görenlerin Açtığı Davalar

Bu tür davalar en çok karşılaşılan dava türlerindedir. Örneğin Kütahya'nın Tavşanlı kazasının Kayı Köyünden Müezzinoğlu Mehmet Ali işgal sırasında köyünden kaybolan merkebinin İscehisarlı Kulduroğlu Recep'de gördüğüne dair dava açtı. Ancak, taraflar mahkemeye gelmedikleri için Mehmet Ali mahkeme masraflarını ödemek mecburiyetinde kaldı¹³.

Yine bu davalarda kaybolan mal alım satımlarla el değiştirdiği için dava karışık bir hal alabiliyordu. Deper Köyü'nden Tekirneşoğullarından Mehmetoğlu Hasan'ın davası bu türdendi. Hasan işgal sırasında kaybettiği

¹⁰ 664, s. 75/101.

¹¹ 663, s. 268/476.

¹² 663, s. 233/373.

¹³ 663, s. 8/44.

camız ineğini Bayadcık Köyünden Mehmetoğlu İsmail'de gördüğünü, kurtararak kendisine iade edilmesini istedi. İsmail ise dava konusu hayvanı Karahisar'ın Alacahamam Mahallesi'nden Develerin Ömer Ağa'ya sattığını, şimdi kimin tasarrufunda olduğunu bilmediğini ifade etti. Mahkeme zilliyet hakkı ile ilgili olarak dava açabilmek kapısını açık bırakarak davanın reddine karar verdi¹⁴.

Mahkeme kayıtlarında bilmeden kayıp hayvanı satın alan kişilerin açtıkları davalar da görülüyor. Bu kişiler malın sahibi ortaya çıkıp da geri vermek zorunda kalınca hayvanı kendisine satan kişiyi dava ediyorlardı. Bu tür davalara örnek olarak Fethi Bey Köyünden Molla İsmailoğlu Emin'in davası gösterilebilir. Emin işgal sırasında satın aldığı kırsağın sahibi ortaya çıkınca bu hayvanı kendisine satan Topal Hacı Mehmet aleyhine dava açtı. Mahkeme 40 lira satış ücretinin Hacı Mehmet'ten alınarak Emin'e verilmesine karar verdi¹⁵.

G) İşgal Dolayısıyla Göç Edenlerin Mallarına Başkaları Tarafından El Konulduğu Gereğiyle Açılan Davalar

Bu tür bir dava Akmescit Mahallesi'nden İzmirizade Şükrü Efendi tarafından açıldı. Şükrü Efendi Karahisar'ın düşman işgali altında bulunduğu 1921 yılı Ekim ayı sonlarında Afyon'u terk ettiğini, ancak Kahil Mahallesi'nden Yabuzoğlu Hakkı ve Türbe civarında Yemenici Köleoğlu Hacı Hasan Efendi'nin evinde bulunan 1940 kıyye¹⁶ kavununa el koyduklarını iddia etti. Mahkemede Yabuzoğlu Hakkı ve Hacı Hasan bostanın ortağı olmalarından dolayı Hakkı 150, Hasan 104 kıyye kavun aldığını söylediler. Şükrü Efendi Yabuzoğlu Hakkı ile aralarında kararlaştırdıkları bir ücret karşılığında sulh oldu. Ancak, Hacı Hasan Efendi'nin 1686 kıyye kavunu gasp ettiği şahitler huzurunda ispat edildiğinden kıyyesi 5 kuruştan toplam 1790 kıyye kavun tutarı olan 8 950 kuruşu ödemeye mahkum edildi¹⁷.

Benzer bir dava da Çayhisar Köyünden Hatip Molla Mustafa tarafından açılmıştır. Molla Mustafa işgal sırasında yolda Yunanlılar tarafından tutuklanması üzerine kırdan kalan merkebi ile 1 kile arpa, 1 çuval, 1 semer ve 1 urgana el koyan Düzağaç Köyünden Ahmet Hocaoğlu Çomo

¹⁴ 663, s. 116/554.

¹⁵ 663, s. 82/404.

¹⁶ Kıyye veya vakiyye: Halk arasında okka olarak bilinen ağırlık ölçüsünün arapça adıdır.400 dirheme karşılık gelir.Bir kıyye şehirlere göre değişmekle beraber 1282 gram ağırlığa tekabül etmektedir (Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve terimleri Sözlüğü*,II,III, İstanbul 1993, s.723 ve aynı eser C.III , s.580.)

¹⁷ 663, s. 23/116.

Mehmet aleyhine dava açtı. Mustafa, Çomo Mehmet'in sadece merkebi iade ettiğini, merkebin sıpası ile diğer eşyaları teslim etmediğini iddia etti. Mahkemede merkebin Çomo Mehmet eline geçtikten üç ay sonra yavruladığı anlaşıldı. Mahkeme sıpanın Molla Mustafa'ya iade edilmesine karar verdi. Ancak Mustafa eşyaların mevcudiyetini ispatlayamadığı ve yemin etmekten çekindiği için eşya parası almaya hak kazanamadı¹⁸.

H) Hazine Ambarlarındaki Hububata El Koyanlar Hakkında Açılan Davalar

Malına el konulan mağdurlar arasında hazine de vardır. Bu tür davalara örnek olarak hazinenin Şuhutlu Kapalıoğlu Hasan aleyhine açtığı davayı gösterebiliriz. Davayı hazine adına Afyonkarahisar Hazine Vekili Rıfat Bey açtı. Rıfat Bey, birinci işgal sırasında Tokatlayan namıyla anılan Agopoğlu Aşteban'a ait Şuhut Nahiyesi Maarif Hanı odalarında depo edilmiş olan aşar malından 360 kile burçağı alarak tüketen Şuhut'un Hacı Musa Mahallesi'nden Kapalıoğlu Hasan aleyhine Burçak bedeli olan 58.600 kuruşun tahsili hakkında dava açtı. Hazine iddiasını şahitlendiremediğinden davalı ise burçağı almadığına dair yemin ettiğinden hazine haksız bulunmuştur¹⁹.

I) Yunanlıların Gasp Ettikleri Mallar ve Hayvanlar Hakkında Açılan Davalar

Davaların bir türünü de Yunanlılar tarafından gasp edilen hayvanlar ve mallar ile ilgili şikayetler oluşturuyordu. Egirek Köyünden Hacı Alioğlu Hasan'ın davası bu türdendir. Hasan'ın merkebinin Yunanlılar gasp ettiler. Ancak, o, bu merkebi Susuz köyünden Torunoğlu Mahmut'da gördü. Hayvanını ondan geri istedi, fakat alamadı. Torunoğlu Mahmut vefat ettiğinden oğlu Ahmet merkebe sahip çıkarak satın aldığı iddia etti. Buna rağmen şahitlerin şهادetiyle merkebin Hasan'a ait olduğu anlaşıldığından mahkeme Ahmet'in merkebi Hasan'a iadesine karar verdi²⁰.

Bu tür davalara bir örnek de Kozluca Köyünden Kara Süleymanoğlu Mustafa'nın davasıdır. Süleymanoğlu Mustafa işgal sırasında düşman tarafından gasp edilen öküzün Alperen Köyünden Kuloğlu Yusuf'un elinde bulunduğu ve kurtarılarak kendisine iadesini istedi. Mahkemede Kuloğlu Yusuf öküzü Küçükçobanlı Köyünden Poyrazoğlu İbrahim'den satın aldığı, ancak, Süleymanoğlu Mustafa'nın sahip çıkması üzerine İbrahim'e iade ettiğini söyledi. İbrahim ise öküzü geçen Ramazan ayında Yalvaç

¹⁸ 663, s. 84/415.

¹⁹ 663, s. 130/21.

pazarından satın aldığını iddia etti. İbrahim öküzün Süleymanoğlu Mustafa'ya ait olduğunu bilmesine rağmen satın aldığından hayvanı Mustafa'ya teslim ettiği gibi mahkeme masrafını da ödemek zorunda kaldı²¹.

Yunanlıların gasp edecekleri endişesiyle alelacele elden çıkarılan mallarla ilgili davalar da karşımıza çıkmaktadır. Bu davalara örnek olarak Hacı Abdurrahman Mahhallesi'nden Salih Efendizâde Abdülkadir Efendi'nin davasını gösterebiliriz. Abdülkadir Efendi işgal sırasında kaybettiği iki ineğin Işıklar Köyü'nde Karaosmanoğlu Bali elinde bulunduğuna dair dava açtı. Bali Bey, bu iki ineği Karaarslan Köyü'nden Seyfioğlu Seyfi'den 25 lira karşılığında satın aldığını söyledi. Seyfi'nin Abdülkadir Efendi'nin ortakçısı bulunduğu, hayvanı Yunanlıların gaspetmesi ihtimaline binaen 25 liraya sattığı anlaşıldı. Taraflar iki ineğin Abdülkadir Efendi'ye iadesi ve üç yaşındaki düvenin Bali Bey'de kalması şartıyla sulh oldular²².

K) Tekalif-i Harbiye Uygulamaları İle İlgili Davalar

Mahkeme kayıtlarında Tekalif-i Harbiye işlemleri ile ilgili aksaklıkları konu alan davalar da bulunmaktadır. Örneğin Susuz Köyü'nden Eyüpoğlu Yusuf Tekalif-i Harbiye mazbataları karşılığı maliyeden satın aldığı kısrağın başka birisinin işgal döneminde el konulan hayvanı olduğu ortaya çıkınca hazine aleyhine dava açtı. Zira satın aldığı kısrağa asıl sahibi mahkeme kararıyla el koymuştu. Mahkeme Eyüpoğlu Yusuf'u haklı bularak kısrağın için ödenmiş olan 66 liranın hazineye izafetle Muhasebeci Kasım Bey'den alınması ve Eyüpoğlu Yusuf'a ödenmesine karar verdi²³.

SONUÇ

Bu makalede mahkeme kayıtlarının Milli Mücadele ve Cumhuriyet Tarihi araştırmalarında kaynak olarak kullanılabilmesi için örnek davalar ışığında gösterilmek istenilmiştir. Söz konusu davalar Afyon Vilayeti dâhilindeki gelişmelerle ilgili olmakla beraber ülke genelindeki uygulamalar hakkında da bir fikir verebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Yunan işgali dönemi ile ilgili olarak kısmen genel yargılara ulaşmak da mümkün olacaktır.

²⁰ 663, s. 74/367.

²¹ 663, s. 57/286. Yunanlıların gasp ettikleri hayvanları konu alan 4 davadan ikisi öküz, biri merkep biri manda gaspı ile ilgilidir (663, s. 213/315; s. 253/434).

²² 663, s. 67/332.

²³ 663, s. 5/27.

Mahkeme kayıtlarında ortaya çıkan bir gerçek vardır ki, o da Yunanlıların Türklerin mallarını gasp etmekte, yağmalamakta ve yakmakta bir beis görmedikleridir. Yunanlıların gasp etmiş oldukları malların sadece dava konusu mallar ve hayvanlardan ibaret olmadığı açıktır. Zira dava konusu olan mallar ve hayvanlar sadece sahipleri tarafından tespit edilebilenlerdir. Yunanlıların askeri nakliyede kullanarak başka yerlere göndermiş oldukları ve sahiplerince tespit edilememiş olan mallar ve hayvanlar bunun dışındadır. Yine gasp edilip de et ve yiyecek maddesi şeklinde tüketilmiş olan mallar da bu rakamın dışındadır. Dolayısıyla Yunan gaspının boyutları hakkında mahkeme kayıtları bizlere ipucu vermekle beraber net rakamlar verememektedir. Ben Yunanlıların gasp ettikleri malların mahkeme kayıtlarına intikal eden miktarın çok çok üzerinde olduğu kanaatindeyim. Ancak, Yunanlıların gasp ettikleri hayvanların nasıl olup da tekrar Türklerin eline geçtiği ve dava konusu haline geldiği cevabı bulunması gereken bir soru olarak karşımızda duruyor. Dava konusu hayvanların Yunanlıların kaçarken bıraktıkları hayvanlar olması muhtemeldir.

Öte yandan, Yunanlıların mültezim ambarlarından yağma ettikleri ürünler arasında buğday, arpa ve mısırın öncelik taşıdığını görüyoruz. Zira bu ürünler insan ve hayvan yiyecekleri olduğundan temel tüketim maddesi konumundaydılar. Mahkeme kayıtlarından hareketle ortaya çıkan net bir yargı vardır ki, o da Yunanlıların el koydukları mallar ve hayvanlar için halka ve mültezimlere ücret ödemedikleridir. Onlar mülkiyet hukukunu hiçe saymışlar ve Türk halkını mağdur etmekten geri kalmamışlardır.

Mahkeme kayıtları bize Yunanlıların Türklere angarya uyguladıkları gerçeğini de göstermektedir. Ancak, tabii ki Yunanlıların angarya yaptırdıkları Türklerin sayısı kayıtlara intikal eden rakamların çok çok üzerindedir. Yine kayıtlardan Yunanlıların çıkarttıkları yangınlara dair bilgilerde elde edilebilmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmanın Milli Mücadele ve Cumhuriyet Tarihi araştırmalarında mahkeme kayıtlarının önemini göstermesi dolayısıyla yol gösterici olabileceğini düşünüyorum. Zira mahkeme kayıtlarından Milli Mücadele'nin bazı teferruat bilgilerine dahi ulaşmak mümkün olabiliyor. Örneğin Tekalif-i Harbiye uygulamalarındaki aksaklıkları bu kaynaktan öğrenebiliyoruz. Yerel tarih açısından ise Milli Mücadeleye katılarak şehit olan ya da kaybolan kişilerin isimlerini tespit etmek mümkün olabiliyor.